

Kornknarren *Crex crex* på Gotland 2008

resultat av riksinventeringen

Per Smitterberg

Inledning

Sveriges Ornitologiska Förening genomför sedan många år inventeringar av utvalda arter och 2008 var det dags att ta reda på hur det står till med kornknarren i Sverige. Arten förekommer i stora delar av Europa och Asien bort till västligaste Kina. Dock är förekomsten tämligen osammanhängande över stora områden och arten betraktas som sällsynt i vissa delar av utbredningsområdet. En halvering av den häckande populationen under de senaste 20 åren har rapporterats från Europa, Ryssland och Afrika (del Hoyo m.fl. 1996).

I vårt land har Gotland, tillsammans med grannön Öland, alltid haft en framskjuten position som häckområde för arten. De tidigaste historiska beläggen nämner Tyrberg i sin artikel (Tyrberg 1995). "Kornknarren kraxade i åkrarna vid Burs 6.7 1741 enligt Linné. Artens gotländska namn (sigdrifware eller sigderifvare) nämns förutom av Linné både av Neogard, Retzius (1800) och Billberg vilket antyder att den var allmän och välkänd". Man förstår lätt att en art

som kornknarren blev bekant speciellt för landsortsbefolkningen, då den huvudsakligen håller till i naturliga myrar samt odlade områden. Om vi förflyttar oss till modern tid beräknades det gotländska beståndet i början av 1980-talet till 600 par (Gustafsson, L. & Högström, S. 1982). Den senaste officiella statistiken och beståndsuppskattningen, innan inventeringen, beskriver "en viss ökning i Mellansverige, speciellt i Uppland, Västmanland och Dalarna, medan en fortsatt minskning registrerats i sydvästra Sverige.

Även på Öland och Gotland förefaller arten ha gått tillbaka under det senaste årtiondet, och numera beräknas bestånden endast 40-80 par på respektive ö" (Svensson, S., Svensson, M. & Tjernberg, M. 1999). När man läser dessa beståndsuppskattningar från olika tidsperioder, kändes det verkligen angeläget att få fram en aktuell (och förhoppningsvis tämligen rättvisande) siffra på antalet par.

Geografisk förekomstbild av kornknarr under 2008.

Resultat

Tack vare indelningen av ön i ett mönster av inventeringsområden fördelade på en ansvarig per område, kände vi oss tämligen säkra på att kunna täcka alla ytor där arten kunde tänkas finnas. Eftersom den alltid haft ön som ett av sina huvudområden i landet, kändes det extra nödvändigt att få fram en så sanningsenlig bild som möjligt. Förutom de "säkra"

områdena (större f.d. myrar och vallområden) har det visat sig att arten även kan trivas på förvånansvärt små lokaler. Jag har ibland hittat spelande fåglar inne på små isolerade skogsåkrar eller myrar, där man förmodligen inte skulle leta i första hand. Denna lärdom hade inventerarna i åtanke och vi såg till att inga sådana presumtiva lokaler skulle förbigås.

Ala	14	Hejnum	7
Alva	13	Hellvi	8
Anga	4	Hemse	1
Ardre	6	Hörsne/Bara	4
Björke	1	Kräklingbo	19
Boge	10	Källunge	7
Bunge	1	Lau	14
Burs	17	Linde	4
Bäl	1	Lokrume	8
Dalhem	9	Lummelunda	1
Eskelhem	1	Lye	7
Etelhem	17	Lärbro	30
Fardhem	2	Martebo	5
Fide	2	Norrlanda	8
Fleringe	6	När	4
Fole	6	Othem	6
Follingbo	2	Roma	9
Fröjel	26	Rone	1
Färö	33	Rute	9
Gammelgarn	3	Stenkyrka	4
Garda	2	Stånga	2
Gothem	54	Sundre	12
Guldrupe	1	Tingstäde	1
Hablingbo	4	Tofta	7
Hall	3	Vallstena	4
Halla	2	Vamlingbo	32
Hamra	20	Västergarn	2
Hangvar	15	Väskinde	3
Havdhem	7	Öja	13
Hejde	2	Östergarn	6

Tabell 1. Antalet spelande kornknarr fördelat per socken under 2008.

När säsongen var över kunde vi summera ett lyckat och framgångsrikt arbete. Det kunde konstateras närvaro av kornknarr i hela 60 av öns socknar. Givetvis skiljde antalet spelande fåglar mellan socknarna ganska mycket och man ser att de förväntade områdena/socknarna levde upp till "sitt rykte". Hela 6 socknar hyste mer än 20 revir där Gothem låg i

topp med 54, följt av Färö med 33 och Lärbro med 30. Hela 44 socknar hade färre än 10 revir. Det skulle också visa sig hur den tidiga torkan i markerna under våren, påverkade arten negativt och fick till resultat att flera lämpliga områden hyste få eller inga kornknarrar. Dock kunde vi konstatera en "andra våg" av spelande fåglar framåt försommaren,

där de flesta av dessa fåglar höll till i områden som ej drabbats så hårt av torkan.

Efter att ha räknat bort ett antal dubbelräkningar inom olika områden kunde den gotländska populationen summeras till 522 revir. Vissa områden förvånade dock med sina dåliga eller ibland obefintliga fynd av arten. Speciellt två regioner sticker i ögonen när man ser utbredningskartornas resultatprickar. Det är de fina och ofta "gammalmodiga" markerna på den västra kanten av mellersta Gotland. Hit hör socknar som Eskelhem, Tofta, Mästerby, Sanda mm. Det går heller inte att få fram någon uppenbar orsak till avsaknaden av korknarr. Likadant är det när man ser på öns största sammanhängande f.d. myrområde, numera omvandlat till vidsträckta vallar och beteshagar, nämligen Mästermyr väster om Hemse.

Möjligen kan man hitta anledningen till de dåliga resultaten i dessa numera intensivutnyttjade jordbruksmarker, i en allt tidigare första skörd av vallarna sammantaget med den tidiga och ihållande

torkan under våren. Kornknarren är, tillsammans med bland annat vaktel, raphöna samt en del vadare mycket hårt drabbade av det alltmer hårda nyttjandet av vallarna vilket resulterar i åtskilliga spolerade förstahäckningar. I bästa fall kan fåglarna komma åter och lyckas i ett andra försök om de får vara ostörda. Sammanfattningsvis kan man konstatera att inventeringen blev en framgång, både vad gäller täckning av områden samt utfallet i antalet revir. Det är min uppfattning att resultatet väl speglar verkligheten för denna doldis i det gotländska kulturlandskapet.

Litteratur

del Hoyo, J., Elliot, A. & Sargatal, J. Eds (1996) Handbook of the Birds of the World. Vol 3. Hoatzin to Auks. Lynx Edicions, Barcelona.

Gustafsson, L. & Högström, S. 1982.

Hur många fåglar häckar på Gotland?

Bläcku 7.

Svensson, S., Svensson, M. & Tjernberg, M. 1999. Svensk fågelatlas. Vår Fågelvärld, supplement 31, Stockholm.

Tyrberg, T 1995. Ornitologiskt 1700-tal på Gotland. Bläcku 21: 15-31.

